

บทที่ 1

ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

1.1 หลักสูตรคืออะไร

คำว่าหลักสูตร ภาษาอังกฤษ เขียนว่า Curriculum มีความหมายตามความเชื่อทางการศึกษาและความเข้าใจที่แตกต่างกันหลายด้าน ได้มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

หลักสูตร คือ ประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1,272)

หลักสูตร คือ ข้อกำหนดที่ประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2521 : 12)

หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ หรือผ่านการร่างอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยรายละเอียดของหลักการ จุดหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม แนวทางหรือวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลและประเมินผล รวมทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับเวลาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, 2543 : 2)

หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดที่ผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งประสบการณ์การเรียนรู้เหล่านี้ ครอบคลุมตั้งแต่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง อันได้แก่ประสบการณ์เรียนรู้ที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร ประสบการณ์ในชั้นดำเนินการ อันได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากเนื้อหาวิชา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นผลของการจัดการเรียนการสอนอันได้แก่ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับไปแล้ว และจะนำไปใช้ต่อไปโดยสรุปผลที่ได้จากแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการประเมินหลักสูตร (นิรมล ศตวุฒิ, 2543 : 87)

หลักสูตร คือ ข้อผูกพันระหว่างนักเรียน ครู และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน (สัจจอุทรานันท์, ม.ป.ป)

หลักสูตร คือ วิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคมของเรา (Taba, 1962 : 10)

หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่เตรียมการไว้ และโรงเรียนหรือระบบโรงเรียนจัดให้แก่เด็กนักเรียน

หลักสูตรตามความหมายของกู๊ด (Good, 1973 : 157) มีด้วยกัน 3 ความหมายคือ

ความหมายที่ 1 หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาที่จัดไว้เป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาจนจบชั้นตามความต้องการของหมวดวิชา เช่นหลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย หลักสูตรภาษาต่างประเทศ และหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น

ความหมายที่ 2 หลักสูตรคือ คำโคร่งทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนตามความต้องการของสถานศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ก่อนจะจบชั้นหรือก่อนจะได้รับประกาศนียบัตร เพื่อนำไปประกอบอาชีพได้

ความหมายที่ 3 หลักสูตรคือ กลุ่มวิชา และประสบการณ์ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ตามคำแนะนำของโรงเรียน หรือสถานศึกษา

จากความหมายข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า

หลักสูตร คือ โครงสร้างของเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษากำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ตนเอง ซึ่งการจบหลักสูตรจะต้องอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอน เวลาเรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากหลักสูตรไปศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น หรือใช้ประกอบอาชีพได้

1.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนภายในที่ประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร หรือส่วนรายละเอียดในหลักสูตร (เทียน ทองแก้ว อังไฉ่นิรมล ศตวุฒิ และคณะ, 2542 : 2)

องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ความมุ่งหมาย (Objection) หมายถึงผลที่ประสงค์ให้บรรลุ เช่น วัตถุประสงค์ของมัธยมศึกษาเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ คิดเป็น ทำเป็น และมีคุณธรรม

ส่วนที่ 2 เนื้อหา (Content) หมายถึงใจความสำคัญ ข้อสำคัญ สารสำคัญ

ส่วนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)

ส่วนที่ 4 การประเมินผล (Evaluation) หมายถึงพิจารณา และวัดคุณค่าของกิจการใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทางการศึกษาหมายถึงวัดคุณค่าหรือผลความก้าวหน้าทางการศึกษา เช่นการสอบไล่ เป็นวิธีประเมินผลการศึกษาวิธีหนึ่ง

(สุมิตร คุณานุกร, 2523 : 9)

1.3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ หรือหลักสูตรระดับชาติที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ

หลักการ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ 5 ประการดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 9 ประการดังนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยม
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

โครงสร้าง

โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ระดับชั้น สาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ และเวลาเรียน มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น หลักสูตรกำหนดระดับการพัฒนาของผู้เรียนเป็น 4 ช่วงชั้น คือ
ช่วงชั้นที่ 1 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6

ช่วงชั้นที่ 3 คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

2. สาระการเรียนรู้ หลักสูตรกำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่มวิชาได้แก่

ภาษาไทย
คณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
สุขศึกษา และพลศึกษา
ศิลปะ
การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มวิชานี้สถานศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1

ภาษาไทย
คณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

การจัดการเรียนการสอน

- เสริมสร้างพื้นฐานการคิดและกลยุทธในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ

กลุ่มที่ 2

สุขศึกษา และพลศึกษา
ศิลปะ
การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ภาษาต่างประเทศ

- เสริมสร้างพื้นฐานความรู้ ความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

ทั้ง 8 กลุ่ม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน เช่น ลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

4. มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลักษณะที่ 2 เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

5. เวลาเรียน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ ดังนี้

ป.1 – 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

ป.4 – 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

ม.1 – 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 – 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละ 5 – 6 ชั่วโมง

ม.4 – 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,200 ชั่วโมง เฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร กำหนดเกณฑ์สำคัญไว้ ดังนี้

1. สถานศึกษาต้องทำโครงสร้างหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วน ตามมาตรฐานที่กำหนด

2. สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เป็นหน่วยการเรียนรู้รายวิชาใหม่ ๆ รายวิชาที่มีความเข้มข้นอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความสนใจ ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่ม ในช่วงชั้น 2, 3 และ 4 ส่วนช่วงชั้นที่ 1 ควรเรียนเฉพาะรายวิชาพื้นฐานก่อน

สำหรับช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3) เน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัด ความสนใจของตนเอง การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถ ทักษะ พื้นฐานด้านการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม ความรับผิดชอบ การสร้างเสริมสุขภาพของตนเองและชุมชน ความภูมิใจในความเป็นไทย เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

การจัดเวลาเรียน สถานศึกษาสามารถจัดเวลาเรียนได้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปีโดย ป.1 – 3 ป.4 – 6 และ ม.1 – 3 จัดเวลาเรียนเป็นรายปี ส่วน ม.4 – 6 จัดเวลาเรียนเป็นรายภาคและมีการคิณน้ำหนักรายวิชาเป็นหน่วยกิต (40 ชั่วโมง/ภาค มีค่าน้ำหนักวิชา 1 หน่วยกิต)

การจัดการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนจะต้องใช้รูปแบบ / วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้จากธรรมชาติ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เรียนรู้แบบบูรณาการ และเรียนรู้คุณธรรม

สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เน้นสื่อเพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อฯ ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ กำหนดไว้ 3 ระดับ

1. ระดับชั้นเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนทราบระดับความก้าวหน้าและความสำเร็จของตน ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน/แต่ละกลุ่ม รวมทั้งประเมินการจัดกิจกรรมการสอนของครู และผู้ปกครองจะทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน
2. ระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน และใช้พิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น

3. ระดับชาติ เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของแต่ละสถานศึกษา โดยประเมินในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น (ป.3 ป.6 ม.3 และ ม.6) กลุ่มวิชาที่ประเมิน ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษและวิชาอื่นที่จำเป็น

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งใช้เวลาประมาณ 12 ปี ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือว่า จบการศึกษาภาคบังคับ และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่า จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับผู้เรียนที่จะจบการศึกษาภาคบังคับ (ช่วงชั้นที่ 3) จะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

เอกสารหลักฐานการศึกษา

สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเอกสารประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามที่เห็นสมควร และเพื่อประโยชน์ในการสื่อความเข้าใจที่ตรงกัน และการส่งต่อ ได้แก่ เอกสารแสดงผลการเรียน เอกสารแสดงวุฒิการศึกษา แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเทียบโอนผลการเรียน

สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา ซึ่งจะให้ข้อมูลที่แสดงความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ
2. พิจารณาจากความรู้และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง การทดสอบ การสัมภาษณ์ ฯลฯ
3. พิจารณาความสามารถ และการปฏิบัติได้จริง
ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามเกณฑ์กระทรวงและระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด